

International Journal of Mardin Studies
(IJMS), 2022, 3(1), s. 124-128.

**Engin Sarı, Kùltür, Kimlik, Politika:
Mardin'de Kùltürlerarasılık
(Kitap Tanıtımı / Book Reviews)**

Yüksek Lisans Öğrencisi Zeliha KATKAY

Engin Sarı, *Kültür, Kimlik, Politika: Mardin’de Kültürlerarasılık*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, 391 sayfa, ISBN-13: 978-975-05-0791-5).

Mardin; sosyal, siyasi, tarihi ve mimari gibi birçok alanda kendine özgü yapısı ile dikkatleri üzerine çeken ilgiye mazhar bir şehirdir. Saydığımız alanlar dışında farklı dil, din, ırk ve kültürlerdeki toplulukların, yıllarca bir arada yaşamasıyla da zengin bir mozaikçe sahiptir. Yakın kültürlerdeki insanlar dahi anlaşmakta sorun yaşıyorken, farklı kültürel kimliklerin bir arada yaşamış olmaları insanlarda merak duygusu uyandırmaktadır. Engin Sarı “Kültür, Kimlik, Politika: Mardin’de Kültürlerarasılık” isimli bu çalışmasında, Mardin halkı ile görüşmeler yaparak, onların anlatımları ile Mardin hakkında merak edilenleri açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Eser içindekiler, önsöz, giriş, bölümler, sonuç, ekler, kaynakça ve indeks olmak üzere yedi bölümden meydana gelmektedir. Ayrıca eser, bölüm aralarında verilen Mardin’den çekilmiş tematik fotoğraflar ile zenginleştirilmiştir.

Eserin *Birinci Bölümü*’nü teşkil eden “Giriş” kısmında E. Sarı, eserin konusunu, amacını ve yöntemini anlatarak kitabın sunumunu yapmıştır. Yazar, kimlik, kültür ve politika kavramlarının ne anlama geldiğini ve bu kavramların birbirleriyle olan ilişkilerini ve etkileşimlerini, farklı kültürlerdeki halk ile görüşmeler yaparak, Mardin örneği üzerinden açıklığa kavuşturmayı amaçlamıştır. Mardin’in tarihi coğrafyası hakkında bilgilendirmelerde bulunan yazar, akabinde geçmişten günümüze kadar bu coğrafyada hüküm süren kavimleri, etnik grupları ve dini cemaatleri sayarak, bunların kültürleri ile Mardin’e kattığı değerlerden bahsetmiş ve sonraki bölümler hakkında okuyucuda fikir oluşturmuştur (s.17-45).

Eserin yazılış amacının yer aldığı “Kültür, Kimlik, Politika: Yaklaşımlar ve Tanımlar” başlıklı *İkinci Bölüm*’de yazar; hiçbir kavramın kesin olarak “işte bu demektir” şeklinde bir tanımının yapılamayacağını, kavramların birden fazla anlamının olduğunu ve her geçen gün yeni tanımların ortaya çıktığını vurgulamıştır. Buna binaen yazar; alt başlıklar altında kültürün, kültür-kimlik ilişkisinin, kimliğin, etnisitenin, politikanın ve kültürlerarası iletişimin birden fazla ve birbirinden farklı tanımlarını ve yaklaşımlarını bir arada sunarak okuyucuya daha fazla bilgi edinme olanağı sağlamıştır (s.45-87).

Çalışmanın *Üçüncü Bölümü*’nde Mardin, “Tarihsel ve Toplumsal Bağlam” bakımından değerlendirilmiştir. İlk olarak “Mardin Tarihi” alt başlığı ile Mardin’in tarihi coğrafyası hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmış ve kentin adının nereden geldiği (her etnik gruba göre farklı) hakkında çeşitli açıklamalar bir arada sunulmuştur. Akabinde “Kent çevresinin tarih öncesi, klasik çağ ve ilk yerleşim, Roma-Bizans dönemi ve Hıristiyanlığın yayılışı, Arap-İslam dönemi, Türk-İslam dönemi, Osmanlı dönemi, 20. yüzyıla girerken Mardin’de dinsel ve etnik yapı, Cumhuriyet dönemi” olmak üzere Mardin’in tarihsel süreci yedi döneme ayrılarak anlatılmıştır. “Mardin’de Toplum ve Nüfus” başlığı altında iç ve dış göçlerin, belirli yıllarda yapılan sayımlarda okur-yazar oranının, çalışma alanları ve işsizlik oranlarının kentin toplumsal ve kültürel yapısına etkilerinden bahsedilmiştir. Son olarak Mardin’deki etnik grupların (Ermeni, Keldani, Kürt, Arap, Çeçen, Yezidi ve Çingene/Mıtrap) hangi dilleri konuştukları, Mardin’e kazandırdığı değerler ve yerleşim yerlerinin Mardin’in hangi mahalle ve kazaları olduğu hakkında bilgiler verilerek bu bölüm noktalanmıştır (s.87-131).

Çalışmanın temeli diyebileceğimiz ve eserin en hacimli bölümünü oluşturan *Dördüncü Bölüm*'de (s.131-283) yazar; “Alan Araştırması Bulguları” başlığı altında kültürlerarası iletişim ve etkileşimi, etnografik yöntemler ışığında açıklığa kavuşturmayı planlamıştır. Kültürlerarası iletişimi farklı etnisiteler ve kültürlerdeki her kesimden bölge halkı ile görüşmeler yaparak gerçekleştiren yazar; kültür, kimlik ve politika kavramları ile bu kavramlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Alan araştırması amacıyla Mardin'in Mazıdağı, Savur, Midyat ve Kızıltepe ilçelerine gidilerek formel/enformel görüşmeler ile odak grup görüşmeleri yapılmış ve 100 civarı kişi ile görüşülmüştür. Alan araştırmalarında, görüşmeciyeye yöneltilecek sorular kategorize edilerek başlıklar halinde hazırlanmıştır. Bunlar, dil ve topluluk kimliğinin tanımlanma biçimleri; evlilik ve düğün; mahalleler, komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri; meslek, çalışma ve iş ilişkileri; bayramlar, cenaze ve taziyeler; sivil toplum teşkilatlanmaları; medya tercihleri ve ana dilde yayıncılık; politik teşkilatlanma ve tercihlerdir. Bu bölümde görüşmeler transkript edilerek sunulmuştur.

Dördüncü Bölüm'ün alt başlığı ilk olarak, “Kimliği Tanımlamak” ile başlamıştır. Burada görüşmeciler kendilerini tanıtırken doğum ve yaşadıkları yeri, içinde buldukları etnik grupları, ana dillerini, mesleklerini ve eğitim durumlarını dile getirmişlerdir. Genel olarak kimlik tanımlamalarında etnik köken ve konuşulan dil birbirine paralelken, bazı görüşmeciler ana dilleri ile kökenlerinin farklı olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin; ana dil Arapça ama aslen Keldani Katolik. “Evlilik ve düğün” alt başlığında ise farklı etnik ve dinsel gruplar arasındaki evlilik durumları ve düğünleri arasındaki fark ile benzerliklerden bahsedilmiştir. Yapılan görüşmelerde anlaşıldığı üzere; dinler arası evlilik katıyen kabul edilemez, ifadesi bulunmaktadır. Müslüman bir kız gayrimüslim erkek ile evlenmezken, gayrimüslim kız Müslüman erkek ile evlenmiştir. Bu durum da ailelerin rızası olmadan ancak kaçma yoluyla gerçekleşmiştir. Müslümanlar arasındaki evlilikte dinsel bir problem görülmemekle beraber kültür farkı sebebiyle Arap-Kürt evliliği pek tercih edilmemekteydi. Ancak son yıllarda bu sorun oldukça azalmıştır. Farklı kültürel yapılardaki Kürt-Arap-Süryani düğünlerinde farklar olsa da zamanla hepsi birbirinden etkilenmiş ve düğünlerde oynanan halaylar ortak yapılmaya başlanmıştır. Görüşmenin bir diğer başlığı olan “Mahalleler, komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri”ne bakacak olursak; uzunca yıllar Müslüman ve gayrimüslimler bir arada yaşamıştır. Görüşmecilerin söylemlerine bakıldığında komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri saygı çerçevesindedir. Birbirlerinin taziye ve düğünlerinde mümkün mertebe bulunmuşlardır. Cenaze törenleri ve taziyelere değerlendirildiğinde; etnik gruplar arasında pek fark görülmezken dinsel ayrılıklar bulunmaktadır. Ancak Süryanilerin taziyelerde acıları paylaşmak amacıyla mırza ikram etme gelenekleri Arap ve Kürtlere de yansımıştır. Burada da görüldüğü üzere kültürlerarası bir etkileşim olmuştur.

Diğer bir alt başlık, “Bayramlar” da taziye törenlerinde olduğu gibi dinsel yönden birbirinden ayrılmaktadır. Bayramlaşmalar, genelde sokakta selamlaşma ve tebrikler ile gerçekleşmektedir. Görüşmecilerin çoğunluğu da dini bayram dışında Nevruz Bayramı'nın Kürtler tarafından sembolleştirildiğini vurgulamışlardır. “Yardım ve dayanışma ilişkileri” alt başlığına bakıldığında; kimi görüşmeciler ihtiyaç durumunda aile ve akrabalarından destek talep ederken, kimileri komşu ve arkadaş çevresini tercih etmiştir. Bazıları ise sivil toplum örgütleri ve sendikalara başvurmuşlardır. Mardin'de tarihin seyri içinde diğer alt başlığı teşkil eden

“Çalışma ve iş ilişkileri” her etnik topluluk için farklılık göstermekteydi. Süryaniler dericilik, dokumacılık; Hıristiyanlar kuyumculuk; Araplar daha çok ticaret işleri; Kürtler ise tarım ile uğraşmaktaydı. Zamanla Araplar da Süryanilerin yanında beraber çalışarak meslek öğrenmişlerdir. “Yemek kültürü” alt başlığında ise Türk mutfağının önemli bir parçası olan Mardin yemeklerinin kültürlerarası etkileşimine baktığımızda her etnik grubun yemek kültürünün değişiklik göstermekle beraber, bir araya gelince zengin Mardin mutfağını oluşturduğunu görmekteyiz.

“Konut alanları, mekân ve boş zaman” alt başlığı altında yapılan görüşmelerde; farklı etnik grupların mahallelere dağılımı da çeşitlenmektedir. Süryaniler eski Mardin mahallelerinde, Araplar şehir merkezinde, kırsaldan şehre göç eden Kürtler ise diğer mahallelerde oturmaktaydı. Görüşmecilere yöneltilen “Avrupa Birliği’ne girme ve ana dilde eğitim” verilmesi gibi alt başlık taşıyan soruya, birbirinden farklı cevaplar verilmiştir. Bazı görüşmeciler, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne girmesi gerektiğini fakat bunun için hazır olmadığını, eksikliklerin gidermesi gerektiğini belirtirken bazıları da Avrupa Birliği’ne girince kültürel ve manevi değerlerinin zedeleneyeceğinden endişe duymaktadırlar. Ana dilde eğitim verilmesi konusunda ise kimi kesim kendini Türkçe ifade ederken zorluk yaşadığından kendi dilinde eğitim almak istediğini dile getirirken, kimileri de Türkiye’de tek ana dilin Türkçe olduğunu söylemişlerdir. “Medya: Tercihler ve ana dilde yayın” alt başlığını içeren görüşmelerde de durum yine benzer şekildedir. Belirli etnik gruba mensup bireyler özellikle kendi ana dillerinde yayınlar ve TV kanallarını tercih ederken, bir kesim de her türlü kanalları takip ettiğini bildirmiştir. “Politika: Tercihler, görüşler, eğilimler” alt başlığı kapsamında, yerel seçimlerde de yine etnik gruplar arasında ayrılıklar yaşanmaktadır. Görüşmeciler tarafından Arapların partiden ziyade kişiye odaklandığını, kendilerine yapılacak hizmete bakacaklarını; Kürtlerde ise parti olayı olduğunu ve daha çok mevcut aşiretlerin kararlarının etkili olduğu belirtilmiştir.

Dördüncü bölümün devamı mahiyetinde olan *Beşinci Bölüm*’de (s.320-337) E. Sarı; dördüncü bölümün analizini yaparak, “Kültürlerarası İletişimde, Kimliğin Sınırları ve Kültürel Farkın İnşası”nı incelemektedir. Kültürel farkı kuran ayrımları açıklayan yazar, bu ayrımların başında dinsel farkın (Müslüman-gayrimüslim) geldiğini söylemiştir. Akabinde bu ayrımların köylü-şehirli, yerli-yabancı, eğitilmiş-eğitimsiz ve Arap-Kürt gibi kavramlar olduğunu; kültürel sınırları belirleyen etmenin de politika olduğunu vurgulamıştır. Kimliğin kültürel unsurlarını açıklayan yazar, bunun etnik kökenler arasındaki farklar olduğunu; genelde Kürt ve Arapların konuştukları dilin, siyasi görüşlerinin vs. etnik kimliği oluşturduğunu ifade etmektedir. Kültürel kimliğin oluşmasında kültürlerarası ilişkinin çok büyük rolü olduğunu, zira kültür oluşturulurken diğer kültürlerden etkilenecek, onların kültürleri üzerinden bir anlamda kendi kültürlerinin oluşturulduğunu söyleyen E. Sarı, Mardin’de yaşayan farklı etnik gruplar ve farklı dinlere mensup toplumların zaman zaman ayrılıklar ve anlaşmazlıklar yaşamış olmalarına rağmen neticede yıllarca aynı topraklar üzerinde hoşgörü içinde yaşadıklarının altını çizmiştir.

Çalışmanın son bölümünü teşkil eden *Altıncı Bölüm*’de yazar; “Sonuç” kısmında (s.337-443) çalışmadan elde edilen sonuçlar hakkında değerlendirmede bulunmuştur. Söz konusu çalışmanın ekler bölümünde (s.347-367); EK 1’de Mardin ilindeki aşiretlerin listesini

vermiştir. EK 2 ise toplam 23 tablodan oluşmaktadır. Tablo 1’de 1518-1565 yıllarında Mardin mahalleleri, Tablo 2’de 1518-1564 yıllarında Mardin’in kent nüfusu, Tablo 3’te 1766-1893 yıllarında Mardin şehir merkezinin nüfusu, Tablo 4’te 1540’tan eserin yazıldığı yıla kadar geçen süredeki Mardin mahalleleri, Tablo 5’te 14. defa Diyarbakır vilayet salnamesine göre 1891 Mardin sancağının nüfusu (1894), Tablo 6’da 1927 yılında Mardin kazası şehir ve köy nüfusu, Tablo 7’de 1927’de kaza nüfusları, Tablo 8’de 1927 senesinde Mardin’de bulunan dinler, Tablo 9’da Mardin kazalarında konuşulan diller, Tablo 10’da değiştirilen mahalle adları, Tablo 11’de 2008 yılında Mardin il merkezinin nüfusu, Tablo 12’de Mardin il merkezinin yıllık nüfus artış hızı, Tablo 13’te 1990-1995 ve Tablo 14’te 2000-2005 yıllarında Mardin’in GAP illerine göre alıp verdiği göçler, Tablo 15’te 1975-2008 yıllarında Mardin’in okur-yazarlık ve eğitim durumuna göre nüfusu, Tablo 16’da 2008 yılında Mardin il merkezinde 15 ve üzeri yaştakilerin eğitim durumu, Tablo 17’de 2001-2002 eğitim öğretim yılında bölge şehirleri ve eğitim seviyelerine göre okullaşma oranları, Tablo 18’de 2007-2008 eğitim öğretim yılında bölge şehirlerinde eğitim seviyesine göre okul, öğrenci ve öğretmen sayıları, Tablo 19’da 2002-2003 eğitim öğretim yılında bölge illerinde ÖSS sonucuna göre yüksek öğretim programına yerleşen öğrenci oranları, Tablo 20’de 2000 yılında Mardin işgücü, istihdam ve işsizlik oranları, Tablo 21’de eğitim ve işgücü durumuna göre il merkezinin nüfusu, Tablo 22’de 1980-2000 yıllarında yapılan işe göre istihdam edilen nüfus ve Tablo 23’te kent merkezindeki mahallelere göre nüfus konut sayısı ve hane büyüklüğü verilmiştir. Son olarak alfabetik bir sıra ile kaynakça ve indeks sunulmuştur.

Sonuç itibarıyla Yazar Engin Sarı, eserinde farklı kültürlerde kişiler ile görüşmeler yapmış ve bu görüşmeleri tarafsız ve objektif bir şekilde okuyucuya aktarmaya çalışmıştır. Akıcı ve sade bir dil ile yazılan eser, Mardin’e ilgisi olan her kesimden insanın rahatlıkla okuyabileceği tarzdadır. Bölüm aralarının Mardin’den kareler ile zenginleştirilmesi ise çalışmaya ayrı bir nitelik katmıştır. Eserin her bölümünün birbirinin devamı niteliğinde olmasından kaynaklanmış olacak ki, bazen aynı şeyleri tekrardan okuyor hissi okuyucu da uyandırmaktadır. Nitekim şehir tarihçiliği açısından eserde geçen bilgiler literatüre katkı sağlama adına büyük önem arz etmektedir.

Zeliha KATKAY,

Mardin Artuklu Üniversitesi, Tarih Anabilimdalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi,
e-mail: zlh.ktky0163@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6166-1548.